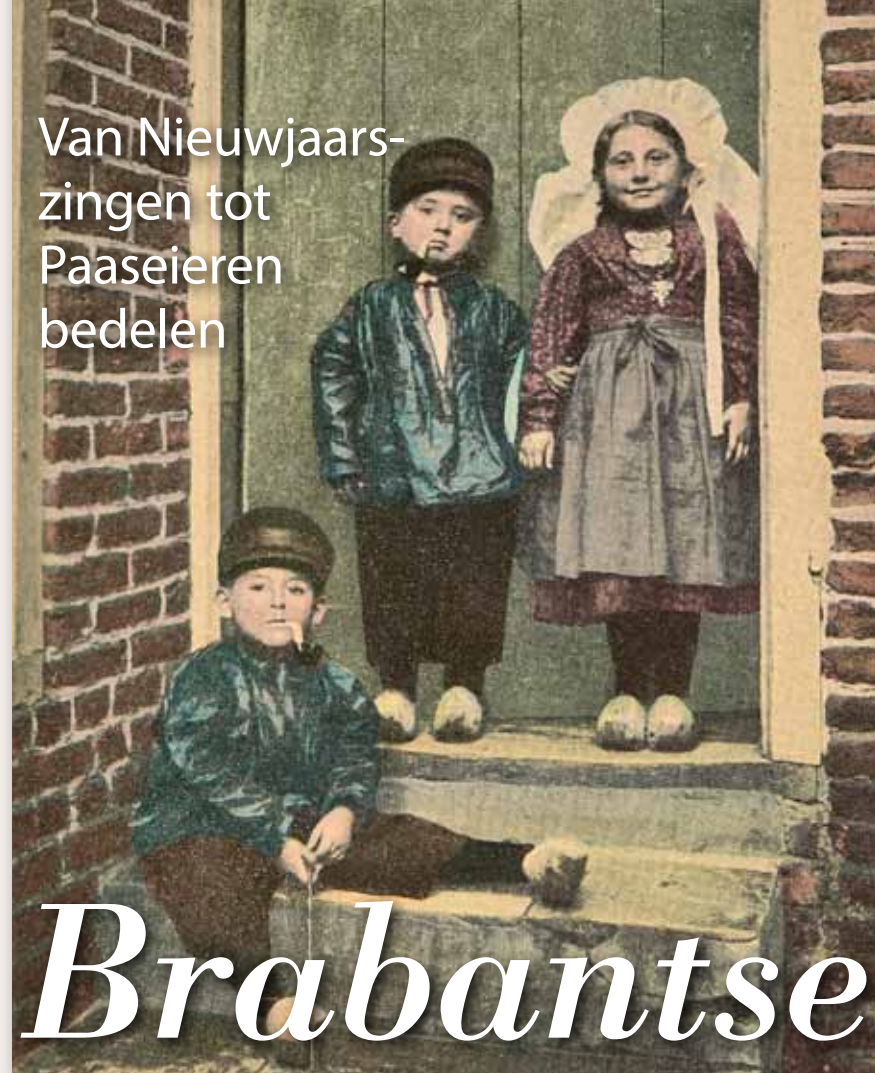

Van Nieuwjaars-
zingen tot
Paaseieren
bedelen

Brabantse

Bedelfeesten

Eeuwenlang waren bedelfeesten belangrijke gebeurtenissen en vooral feesten voor de armen. Arme mensen mochten bedelen voor voedsel en brandstof om de winter door te komen. Later namen juist kinderen ‘het bedelen’ over en gingen zingend langs de huizen. Bijzonder is dat veel van deze vieringen nog steeds bestaan in Noord-Brabant. Tijdens Oud en Nieuw en Driekoningen bijvoorbeeld trekken kinderen verkleed langs de deuren en zingen ze liedjes in ruil voor lekkernijen en/of kleingeld. Elke streek kent zijn eigen gebruiken.

Tekst: Emy Thorissen. Historisch beeld: Brabant-Collectie/Tilburg University, Heemkundekring De Baronie van Cranendonck Budel, Heemkundekring De Vrijheijt van Rosendaal Roosendaal, Regionaal Archief Tilburg, West-Brabants Archief Bergen op Zoom.

bedelfeesten zijn kalenderfeesten die te maken hebben met de wisseling van de seizoenen. Deze, meestal kerkelijke, feesten keren jaarlijks op een vaste dag terug: Onnozele Kinderendag (28 december); rond Oud en Nieuw (31 december - 1 januari); Driekoningen (6 januari); Vastenavond; rond Pasen; Pinksteren; Halloween (31 oktober); Sint-Maarten (11 november).

Boven:

Kinderen Berkers bij de deur en op de trap tijdens Onnozele Kinderendag in Asten, ca. 1917. Prentbriefkaart uitgegeven door Berkers Verbunt, Asten. (Foto: Janus Berkers)

Winterbedelfeesten

Koosje, Koosje, zo is mijn naam, ik ben in alles zeer bekwaam, juffrouw, geef me toch een kwartje, geef me 'n stuk van 't verrekusgat, snij maar diep, snij maar diep, snij maar ene vinger diep

Onnozele Kinderendag

Net zoals Sint-Maarten en Driekoningen is Onnozele Kinderendag een kinderfeest. Op 28 december wordt de kindermoord van Bethlehem herdacht en mocht de jeugd, als volwassenen gekleed, de ‘baas’ in huis zijn. Zij bepaalden wat er gegeten werd en ook de leraar was in dienst van de kinderen. Van dit bedelfeest in Midden-Brabant is bekend dat de kinderen verkleed als vader of moeder, zingend van deur tot deur trokken met onder andere het liedje ‘Koosje, Koosje’ om geld en zoetigheden op te halen. Daarnaast werden er ook Nieuwjaars- en Driekoningenliedjes gezongen. De viering hiervan is in de vergetelheid geraakt. Alleen in Valkenswaard is deze, ietwat aangepaste, traditie nog springlevend. Sinds 1988 strooien de jarigen op 28 december vanaf de toren van de Sint-Nicolaaskerk snoepgoed voor de kinderen. Met

Boven:

Voor het raam zingen op Onnozele Kinderendag in Tilburg, 1958. (Foto: Rees Diepen)

Linksonder:

Een groep kinderen, verkleed als volwassenen, poseren voor het pand van de krant ‘De Grondwet’ aan de Molenstraat 11 in Roosendaal, 1940. (Fotograaf onbekend)

Rechtsonder:

Burgemeester B. Meinema van Cranendonck deelt in de hal van het gemeentehuis snoepgoed uit na het Nieuwjaarszingen door kinderen uit Budel, 2009. (Fotograaf onbekend)

paraplu en/of valhelm ter bescherming vangen de kinderen het snoep op. Enkele houden zelfs de paraplu of helm omgekeerd om zoveel mogelijk buit te maken.

Vrouwke, vrouwke nijaar gève. Ge zult verdeen en ut öwig lève

Nieuwjaarszingen

Zowel in Budel als in Soerendoek is het Nieuwjaarszingen een eeuwenoude en nog levende traditie. In Soerendonk gaan groepjes kinderen zingend in het eigen Zurriks dialect langs de deuren. Vooral kleingeld en wat lekkers worden gegeven. Dorpsraad Zurrik probeert met de scholen de traditie levend te houden. Aanbellen is niet nodig, de Soerendonkers weten dat de kinderen komen. Met posters achter de raam geven ze aan dat ze thuis zijn: ‘Wi-j zien toes! Zingen mèr!’

Driekoningen, driekoningen geef mij een nieuwe hoed

Driekoningen

Driekoningen wordt op 6 januari gevierd. Volgens de Bijbel brachten drie koningen of wijzen een bezoek aan het kindje Jezus. Door de ster te volgen, kwamen ze terecht in een stal in Bethlehem. De vroegste sporen van het bedelzingen dateren uit de 15de eeuw en vooral in de 17de eeuw werd het zogenaamde ‘Sterzingen’ – met een draaiende ster op een stok – populair. Pas later groeide Driekoningen uit tot een kinderfeest. Uitgedoste kinderen in groepjes van drie, gehuld in koningsmantels van oude tafelkleden, lakens of gordijnen, trekken langs de huizen. Op hun hoofd een

Immaterieel Erfgoed

Om ervoor te zorgen dat plaatselijke bedelfeesten voortbestaan, moeten de achterliggende verhalen door scholen, ouders en grootouders verteld blijven worden. Samen met regionale, nationale en internationale instellingen wordt er werk van gemaakt om de eeuwenoude traditie van bedelfeesten levend te houden. Sinds 2012 staat het Driekoningenzingen in Midden-Brabant op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed van UNESCO.

Linksboven: **Drie koningen zingen in 's-Hertogenbosch: ditmaal maar liefst met twee zwarte koningen, 1936.** (Foto: Moussault & Moussault 's Bosch/R.K. Foto-Persbureau Het Zuiden, 's-Hertogenbosch)

Rechtsboven: **Drie koningen zingen in 's-Hertogenbosch, jaren 50.** (Foto: Martien Coppens/ Nederlands Fotomuseum, Rotterdam)

Rechtsonder: **Vier koningen op pad met ster, lampion en trommel in Etten-Leur, 1989.** (Foto: Ben Steffen)

zelfgemaakte kroon of tulband en een lampion of ster in de hand. Ze zingen een kort liedje en krijgen in ruil snoepgoed of geld, vroeger bestemd voor de missie en nu voor een goed doel. Vanaf 1930 worden ook Driekoningentochten georganiseerd. Deze worden nog altijd, in aangepaste vorm, in 's-Hertogenbosch en Tilburg gehouden. Het Driekoningenzingen is in delen van Noord-Brabant nog een levende traditie. Zo organiseert de werkgroep van Heemkundekring Tilborch jaarlijks een wedstrijd Driekoningenzingen. Daarbij beoordeelt een jury de kinderen op zang, kleding en originaliteit. Er zijn allerlei prijzen te winnen, chocola en eierkoeken worden uitgedeeld. Wie een gouden boontje in de eierkoek vindt, mag zich voor één dag uitroepen tot koning en krijgt een extra prijs.

'k heb zo lang met de foekepot gelopen, 'k heb geen geld om brood te kopen, foekepotterij, foekepotterij, geef mij een oortje, dan ga ik voorbij

Vastenavond

Vastenavond is de laatste avond van carnaval en kondigt het begin van de vastentijd voor Pasen aan. Vanwege de feestvreugde en het vele eten en drinken werd het ook wel vette dinsdag genoemd. Vanaf de middeleeuwen was het gebruikelijk onder de jongeren om met Vastenavond verkleed langs de boerderijen te trekken. In de Brabantse dorpen werd er gebedeld voor wat kleingeld, eieren en spek. De opbrengst werd dikwijls 's avonds in de herberg verbrast, hetgeen leidde tot ongeregelde heden. De autoriteiten legden als gevolg hiervan verbodsbepalingen en beperkingen op. Alleen langs de deuren gaan met de rommelpot bleef als kinderfeest bestaan. Vaak werden de liedjes begeleid op dit muziekinstrument, ook wel foekepot genoemd: een pot bespannen met een varkensblaas. In het midden hiervan stak een riet of stokje. Als het in beweging werd gebracht, begon de blaas te trillen en kwam er geluid vrij. Niet alleen op Vastenavond werd de rommelpot als begeleidingsinstrument bij de zang gebruikt, maar ook tijdens het zingen van Nieuwjaars- en Driekoningliederen.

Voorjaarsbedelfeesten

Een ei is geen ei, Twee ei is een half ei, Drie ei is een paaschei

Pasen: eieren bedelen

Pasen is een lentefeest, de terugkeer van het groen. Van de 17de eeuw tot midden 19de eeuw gingen kinderen in kleine groepjes met de palmpaasstok – symbool voor de levensboom – uit eigen beweging langs de deuren om te bedelen. In plaats van het spontane zingen, organiseren onder andere scholen en priesters in de jaren 20-30 palmpaasoptochten, tegenwoordig nog steeds een veel voorkomend plaatselijk gebruik. Ook worden voor het goede doel eieren opgehaald. Eieren

Linksboven: **Rommelpotwedstrijd als vrolijk carnavalsonderdeel, Sint-Michiëlsgestel, 1968.** (Foto: Frans Kuit)

Rechtsboven: **Schooljongens halen 2000 eieren op in Haaren, 1963.** (Foto: Frans Kuit)

Rechtsonder: **Eieren ophalen met de bolderkar in Haaren, 2022.** (Foto: Bob van Brunschot)

*Daar komt de mooie pinksterblom.
Vanwaar komt zij ge gangen. Draai 'ns
om, die mooie Pinksterblom, We komen
't volgend jaar wegom.*

Cultuur & tradities

bedelen wordt ook wel het eier-gadderen genoemd. In de dorpen Haaren, Helvoirt en Cromvoirt gingen jongens met vaak fraai versierde stokken op woensdag in de Goede Week bij de inwoners langs de deur om paaseieren in te zamelen. Ook droegen ze een grote Eiermand met zich mee. Naast eieren werd er soms ook geld gegeven. Het kind dat het geldzakje beheerde, werd Judas genoemd. Na de rondgang keerden de kinderen terug naar school, waar de buit door de leraar eerlijk werd verdeeld.

Linksboven:
'Paaschgebruiken in Noord-Brabant.' Jongens gaan de woningen af om eieren op te halen, Helvoirt, 1936. (Foto: R.K. Foto-Persbureau Het Zuiden, 's-Hertogenbosch)

't Is vandaag ne vastendag, dat ge geen spek gebruike mag

Klepperen

Luyksgestel kent een iets ander gebruik om Pasen aan te kondigen. In de Goede Week trekken groepjes jongens met houten kleppers vroeg in de ochtend door de straten van Luyksgestel. Luid klepperend en zingend gaan ze van deur tot deur voor hun beloning: eieren of geld. Het klepperen is een plaatselijke traditie die al generaties lang in stand wordt gehouden.

Linksonder:
Kinderen van groep 3 tot en met 8 van basisschool De Klepper uit Luyksgestel gaan van deur tot deur in Luyksgestel, 2022. (Filmstill: Wil Dekoninck)

Rechtsboven:
Verkiezing van en dansen om de Pinksterblom, Cromvoirt, 1929. (Foto: Moussault & Moussault 's Bosch/R.K. Foto-Persbureau Het Zuiden, 's-Hertogenbosch)

Pinksterblom zingen

In Luyksgestel is er nog een plaatselijke traditie en wel rond Pinksteren, uitsluitend voor meisjes. Van oudsher werd het feest van Pinksteren ook Bloempasen genoemd. De vrijdag voor Pinksteren werden bloemen voor een grote krans geplukt. Het vlechten van boterbloemen en pinksterbloemen gebeurt nu nog in sommige plaatsen. De Pinksterblom wordt gekozen: een meisje tussen 8 en 12 jaar. De Pinksterblom gaat versierd met een bloemenkrans op het hoofd samen met 'Judas' (die zelf de vorige Pinksterblom was) en leeftijdsgenootjes langs de deuren om geld op te halen. Het geld wordt gebruikt om het feest te financieren. Voor elk huis wordt een kring gemaakt. Alle meisjes zingen het liedje van de Pinksterblom en strooien vervolgens bloemblaadjes bij de voordeur.

Onderzoek

De Brabant-Collectie (Tilburg University) en het Verbond Volkscultuur in de Lage Landen hebben een onderzoek naar bedelfeesten uitgevoerd in Nederland en Vlaanderen. Met behulp van een online vragenlijst zijn de gebruiken van bedelfeesten in kaart gebracht. Ook is er gevraagd naar de hedendaagse betekenis van deze feesten en de aanpassingen aan onze huidige tijd. Voorjaar 2023 worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd tijdens een symposium in Tilburg.

Herfstbedelfeesten

Trick or treat!

Halloween

Op 31 oktober, voorafgaande aan de katholieke feestdagen Allerheiligen en Allerzielen, wordt Halloween gevierd. Vermoedelijk is het van oorsprong een Keltisch feest met Romeinse invloeden. Het wordt in de Angelsaksische landen en vooral in de Verenigde Staten heel uitbundig gevierd. In de jaren 80 werd het ook in Nederland geïntroduceerd. In het donker gaan kinderen en volwassen geschminkt en verkleed met lampionnen langs de versierde huizen in de buurt. Uitgeholde pompoenen met lichtjes erin staan in de voortuin en bij de deur. Ze bellen aan of kloppen op

Rechtsboven:
De jeugd bij de scouting viert Sint-Maarten in Schijndel, 1965. (Foto: Frans Kuit)

Linksonder:
Twee kinderen, verkleed als geraamte, gaan tijdens de Corona-pandemie op veilige afstand langs de deuren voor snoep, Oisterwijksebaan / Hendrik Zwaardcroonstraat in Tilburg, 2020. (Foto: Maria van der Heyden).

Rechtsonder:
Tijdens de lampionnenoptocht, met onder andere suikerbieten, in Etten-Leur wordt de laatste hand gelegd aan de lampion, 1981. (Foto: Thom van Amsterdam)

